

บท

สำรวจ

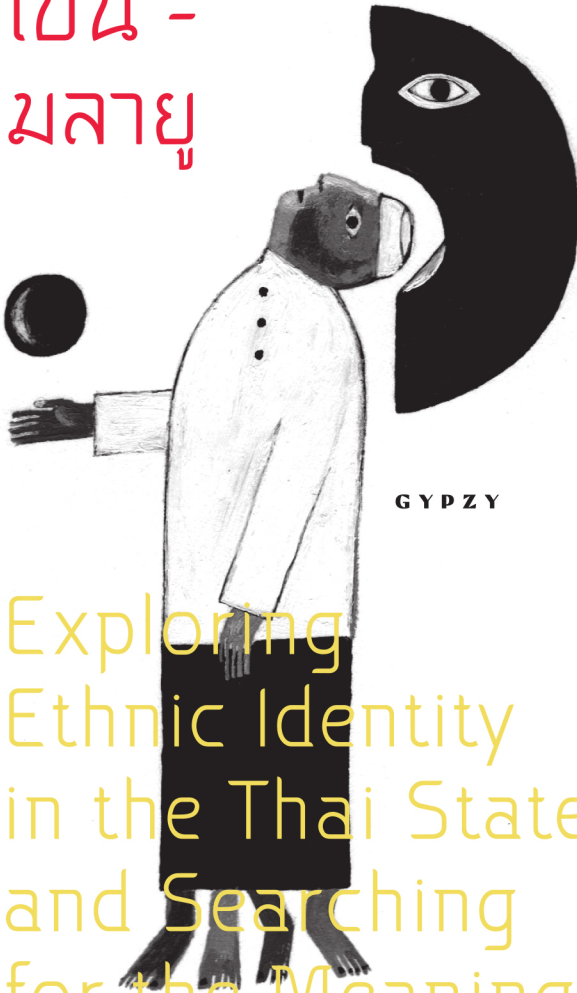
อัตลักษณ์

ใน

รัฐไทย

กลายเป็น - มลายู

อัมพร หมดเต็น
กวีศักดิ์ เผือกสม คำนิยม

GYPZY

Exploring Ethnic Identity in the Thai State and Searching for the Meaning of Self

ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ

และ

การค้นหา

ความหมาย

แห่งตัวตน

นักสัจจนหน้ากระดาษ
ผู้แสวงหาความรู้และภูมิปัญญามาบรรณาการนักอ่าน

GYPZY

GYPZY

กลายเป็น-มลายู:

บทสำรวจอัตลักษณ์ในรัฐไทยและการค้นหาความหมายแห่งตัวตน

Becoming Melayu:

Exploring Ethnic Identity in the Thai State and Searching for the Meaning of Self

ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ: เขียน

ราคา 335 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ.

กลายเป็น-มลายู : บทสำรวจอัตลักษณ์ในรัฐไทยและการค้นหาความหมายแห่งตัวตน.--

กรุงเทพฯ : อีปซี กรุ๊ป, 2565.

364 หน้า.

1.ชาติพันธุ์วิทยา -- ไทย. I. ชื่อเรื่อง.

305.89591

ISBN 978-616-301-756-7

©ข้อความและรูปภาพในหนังสือเล่มนี้ สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม) พ.ศ. 2558
การคัดลอกส่วนใดๆ ในหนังสือเล่มนี้ไปเผยแพร่ไม่ว่าในรูปแบบใดต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน
ยกเว้นเพื่อการอ้างอิง การวิจารณ์ และประจักษ์พยาน

บรรณาธิการอำนวยการ	: คราวลี เกษม
บรรณาธิการบริหาร	: สุรชัย พิงษ์ภูมิ
ผู้ช่วยบรรณาธิการบริหาร	: วาสนา ชูรัตน์
บรรณาธิการเล่ม	: พิเชฐ แสงทอง
กองบรรณาธิการ	: คณิดา สุดงาม พรรณีภา ครุโสภา วันวิสา เขตตรง
เลขากองบรรณาธิการ	: กันยารัตน์ ทานะเวช
หัวหน้าฝ่ายพิสูจน์อักษร	: สวกิทธิ เพ็ชรรัตน์
ฝ่ายพิสูจน์อักษร	: วณิชพร เขียวอุ่ม สุธารัตน์ วรรณถาวร
พิสูจน์อักษร	: นุรีย์ ยูโซะ ดันติทวีโชค
ภาพประกอบ	: บุษราพร ทองชัย
รูปเล่ม	: วีระวัฒน์ ปัญญาามัง
ออกแบบปก	: Rabblithood Studio
ผู้อำนวยการฝ่ายการตลาด	: นุชนันท์ ทักนิณามันติต
ผู้จัดการฝ่ายการตลาด	: ชิตพล จันสด
ผู้จัดการทั่วไป	: เวชพงษ์ รัตนมาลี
พิมพ์ที่	: บริษัท วิชั่น พรีเมส จำกัด โทร. 0 2147 3175-6
จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายโดย	: บริษัท อีปซี กรุ๊ป จำกัด เลขที่ 37/145 รามคำแหง 98 แขวง/เขตสะพานสูง กรุงเทพฯ 10240 โทร. 0 2728 0939 โทรสาร 0 2728 0939 ต่อ 108 www.gypsygroup.net www.facebook.com/gypsygroup.co.ltd Line ID: @gypzy

สนใจสั่งซื้อหนังสือจำนวนมากเพื่อสนับสนุนทางการศึกษา สำนักพิมพ์ลดราคาพิเศษ ติดต่อ โทร. 0 2728 0939

กลายเป็น-มลายู

บทสำรวจอัตลักษณ์ในรัฐไทยและ การค้นหาคำความหมายแห่งตัวตน

Becoming Melayu:
Exploring Ethnic Identity in the Thai State
and Searching for the Meaning of Self

ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ เขียน

คำนำสำนักพิมพ์

ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ เป็นนักวิชาการที่สนใจปัญหาชายแดนภาคใต้มาอย่างยาวนาน เขามีผลงานอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ทศวรรษ 2540 ขณะเกิดความรุนแรงชายแดนใต้ขึ้นมาระลอกใหม่จนถึงปัจจุบัน จุดเด่นของศรยุทธคือการลงภาคสนามอย่างเข้าถึงในลักษณะของการฝังตัวอยู่ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง สร้างปฏิสัมพันธ์กับสนามอย่างลึกซึ้ง จึงสามารถเพ่งมองสนามได้ทั้งจากสายตาของคนนอก และคนในสลับสับเปลี่ยนกันไป งานของเขาจึงได้รับความชื่นชมว่ามีลักษณะการนำเสนอที่รอบด้าน ผ่านการพยายามทำความเข้าใจอย่างประณีต กรอบคิดที่ทันสมัย นำเสนอด้วยภาษาที่มีลักษณะเป็นกันเอง และสื่อความได้ง่าย ลักษณะดังกล่าวไม่ได้ทำให้ความขริบขลิบและน่าเชื่อถือชวนขบคิดในทางวิชาการลดน้อยถอยลงไป เนื่องจากในการพรรณนาข้างต้น เขาไม่ได้ปิดบังว่ากำลังพรรณนาอยู่บนครรลองทางวิชาการของนักวิชาการใดหรือสำนักไหน งานเล่มนี้จึงเป็นส่วนผสมอันกลมกล่อม ที่อ่านได้อย่างเพลิดเพลิน ผู้เขียนค่อย ๆ ทะลอมความคิดของผู้อ่าน เดินนำไปเรื่อย ๆ ก่อนจะหันหน้ากลับมาตั้งคำถาม และนำเสนอพร้อมกับทดลองตอบไปในอีกแนวทางหนึ่ง งานลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ผู้เขียนจะต้องรับรู้ข้อมูลภาคสนามอย่างละเอียดรอบด้านเท่านั้น แต่ยังต้องมีเครื่องมือหรือกรอบแนวคิดในการอธิบายที่หลากหลายและคมคายอีกด้วย

ปัญหาชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 เป็นต้นมาได้รับความสนใจจากสังคมไทยอย่างกว้างขวาง วงการวิชาการก็เป็นวงการหนึ่งที่ได้ทุ่มเทเวลาและปัญญาให้กับปัญหานี้ แต่หลายครั้งก็พบการเดินย่ำซ้ำรอยกรอบแนวคิดการอธิบายแบบประชานิยมทางวิชาการ กระทั่งงานจำนวนมากไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ หรือไม่ก็กลับถูกนำไปใช้อธิบายความชอบธรรมของความรุนแรงของทั้งสองฝ่ายเสียเอง

ผลงานเล่มนี้จึงเป็นอีกเล่มหนึ่งในกระแสความสนใจของสังคมไทยที่อยู่นอกวงของแนวประชานิยมดังกล่าว

ความประณีตในการใช้มุมมอง การวิเคราะห์ และคำอธิบายซึ่งดูเหมือนไม่ติดขัดกับแบบแผนความคิดและความเชื่อตลอดจนอุดมการณ์อันใดอันหนึ่งจนยากจะแกะลอก ทำให้การอ่านหนังสือเล่มนี้สร้างความหวังให้ผู้อ่านได้มากพอ หรืออาจจะมากกว่าได้ความรู้

หนังสือวิชาการที่สร้างความหวังในสันติแห่งชายแดนใต้นั้นพบเจอได้ไม่มากนัก สำนักพิมพ์ปิปปี้จึงยินดียิ่งที่ได้รับความไว้วางใจจากผู้เขียนให้ได้นำเสนอต่อชุมชนวิชาการและผู้อ่านที่เป็นบ่วงห่วงใยปัญหาชายแดนใต้มาอย่างยาวนาน

ขอสันติสุขจงมีแด่ชายแดนใต้และสังคมไทย

สำนักพิมพ์ปิปปี้

คำนำผู้เขียน

ปลายปี พ.ศ. 2548 ในกำปงริมอ่าวปัตตานี พี่ชายชาวมลายูคนหนึ่ง
เดินนำตาปริมเข้ามาหาผมที่ห้องพัก เขาเอ่ยปากขอเวลาดื่มน้ำชากับผม
สักครู่เพื่อบอกเล่าความอัดอั้นใจ

เมื่อคืนเขาฝันว่าฆ่าคนตาย ในฝัน เขาวิ่งลงมาจากบ้านหลังเล็กที่ไหน
สักแห่งพร้อมกับมีดเล่มหนึ่ง และฟันมันลงไปบนร่างของเด็กชาวไทย
พุทธคนหนึ่งด้วยความโกรธแค้น จากนั้นเขาก็สะดุ้งตื่นด้วยใบหน้าชุ่ม
เหงื่อ เมื่อตั้งสติได้ เขาก็ร้องให้ออกมาจนภรรยาตกใจตื่นและถามด้วย
ความห่วงใย พี่ชายบอกไปเพียงว่าฝันร้าย ทว่า เขายังจดจำทุกฉากได้
อย่างแม่นยำ มันเป็นความฝันสั้นๆ แต่ได้เกาะกุมและกัดกินหัวใจอย่าง
ไม่มีวันเลือน

เขาเป็นครูสอนศาสนาในโรงเรียนตาดีกาและมีรอยยิ้มระบายบน
ใบหน้าตลอดเวลา เด็กในโรงเรียนชื่นชอบเขาเป็นพิเศษ เนื่องจากความ
รุ่มรวยในมุขตลกและกลวิธีนานาชนิดที่สามารถสอนให้เด็กเข้าใจในบท
เรียนได้ง่าย มิใช่แค่เด็กมุสลิมเท่านั้น เขาปฏิบัติเช่นเดียวกันกับเด็กต่าง
ศาสนาและเชื้อชาติอย่างเท่าเทียม ผมสังเกตหลายครั้ง จากความใกล้ชิด
ชิด พี่ชายคนนี้มีจิตใจอ่อนโยน นอกจากนี้ เขามีความกระตือรือร้นเป็น

พิเศษ ต่อการสื่อสารปัญหาของสังคมมาสู่สาธารณะ ตลอดจนเป็นคนประสานระหว่างชุมชนมลายูกับไทยพุทธและคนจีนอยู่เป็นประจำ

บริบทของความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้ช่วงปี พ.ศ. 2547 จนถึงช่วงปี 2552 โดยประมาณ แตกต่างอย่างมากจากปัจจุบัน ความคุ้นเคยของเหตุการณ์ความไม่สงบ ทั้งการลอบวางระเบิด, การกราดยิงในสถานศึกษา ตลอดจน การเสียชีวิตของผู้บริสุทธิ์และโดนใส่ร้ายจำนวนมาก ไม่สามารถถูกอธิบายแทนที่ด้วยถ้อยคำ เช่น ความไม่สงบและความมั่นคง ตลอดจนคำร่ำนุอย่างสันติวิธี ความรุนแรงดังกล่าวยังเข้าไปทำงานในระดับจิตสำนึก ความเกลียดชังและความหวาดระแวงระหว่างผู้คน ที่นับถือศาสนาต่างกันได้หยั่งรากและทำลายสำนึกของการดำรงอยู่ไปเสียสิ้น

ตลอดช่วงการทำงานสนามในสามจังหวัดภาคใต้ ผมได้รับฟังข่าวสารและความเคลื่อนไหวในชีวิตประจำวัน อย่างเสมอ ตั้งแต่หลับฝัน ตื่นนอน ทำงาน เวลาร่าง ตลอดจนในห้วงยามพิเศษ อย่างกิจกรรมบันเทิงและพิธีกรรม ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นสมรภูมิของการปะทะและปรับเปลี่ยนวิถีการรับรู้ตัวตน ชีวิตประจำวันและการดำเนินชีวิตในแต่ละวันมีอาจแยกขาดจากการกำหนดและกดทับเชิงโครงสร้าง

ในทัศนะส่วนตัว ผมเชื่อว่า การทำงานด้านสันติภาพและสมานฉันท์ โดยเฉพาะการสนับสนุนจากภาครัฐ เป็นชุดมายาคติที่ขับเคลื่อนบนพื้นผิวของปรากฏการณ์ การผลักดันให้พื้นที่ในสามจังหวัดเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจและการส่งเสริมให้เป็นพื้นที่แห่งความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนาก็อาจสามารถทำให้สังคมเดินหน้าไปได้ระดับหนึ่ง ทว่า ในระดับของความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกัน มันเป็นการยากที่กอบกู้ให้คืนมาดังเดิม ขณะที่จินตนาการถึงตัวตนใหม่

ยังคงพราเลือน

ภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งถูกรื้อถอนและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรากถึงโคน คำถามที่ว่า พวกเขาคือใคร และจะกลายเป็นสิ่งใด จึงมีความสำคัญ มีใช้ต่อพวกเขาเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงคนอื่นที่อยู่ร่วมในสังคม

ผมคิดถึงหนังสือเล่มหนึ่ง ชื่อ *Unfinished: The Anthropology of Becoming* (2017) หรือแปลเป็นไทยอย่างคร่าว ๆ ว่า *ไม่จบสิ้น: มานุษยวิทยาว่าด้วยการกลายเป็น* บรรณาธิการ โดย โจอาว บีห์ล (João Biehl) และ ปีเตอร์ ล็อก (Peter Locke) งานค้นคว้านี้ให้ความสำคัญต่อศักยภาพในการผลิตสร้างแนวคิดทฤษฎีจากชีวิตของผู้คนผ่านงานชาติพันธุ์พันธ์

คำว่า “ไม่สิ้นสุด” ของทั้งสองในฐานะนักมานุษยวิทยามีไว้เพื่อเรียกขานการขบคิดและมีส่วนร่วมในหลายมิติของความกำกวมและขัดกันในหนทางซึ่งผู้คนมีต่อคำถามว่าด้วยความรุนแรง, การขูดรีดทางเศรษฐกิจ, การครอบงำ และกระบวนการทำให้อยู่ได้อำณัติ

สำหรับทั้งสอง มานุษยวิทยาว่าด้วยการกลายเป็น คือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพลังอันสามารถปรับเปลี่ยนใจได้ของผู้คน, โลก, และความคิด มันเป็นพลังที่เติบโตขึ้นอย่างเฉพาะจากตัวตนของตนเอง หนังสือของพวกเขาตระหนักในวิถีซึ่งร่างกายของผู้คน, วัตถุ, และโลกในเชิงสัญลักษณ์ที่คนอาศัยอยู่ สนทนาคอบได้กับโครงสร้างที่พวกเขาเติบโตมาและนำทางพวกเขาจนเป็นตนเองและกลายเป็นสิ่งอื่นอย่างยากคาดเดาเมื่อเวลาผ่านพ้นไป

บีห์ลและล็อก มีความเชื่อว่า การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจมนุษย์มีอาจถูกกำหนดอย่างเบ็ดเสร็จโดยโครงสร้างทางประวัติศาสตร์, ชาติ, รวมไปถึงทุน ทั้งยังไม่สามารถเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ผ่านแนวคิดและ

ทฤษฎี การกระทำและแสดงออกในเชิงส่วนบุคคลและในลักษณะร่วมกันทางสังคมต่างหาก คือรูปแบบของกระบวนการขับเคลื่อนและเป็นกุญแจสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงเรื่องราวชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนผ่านขนาดใหญ่เชิงโครงสร้าง ทั้งสองระบุว่า อัตบุคคลในเชิงชาติพันธุ์นิพนธ์นั้นเป็นทั้ง นักทดลองชีวิตและบุคคลแห่งความประหลาดใจซึ่งมีอาจรู้ล่วงหน้าหรือคาดเดา แต่สามารถเปลี่ยนแปลงบางสิ่งในความคิดฝังหัวของเราได้ มานุษยวิทยาแห่งการกลายเป็นจึงเสมือนการปรับแต่งความหมายของมนุษย์นิยมให้มีความละเอียดอ่อนขึ้น เป็นการท้าทายกำหนดนิยามอันหยาบกร้านเชิงทฤษฎี และการวิเคราะห์อย่างเบ็ดเสร็จในเชิงสังคมศาสตร์

การใคร่ครวญลักษณะนี้ไม่ได้นำไปสู่ผลลัพธ์ของการศึกษาอย่างทันทีทันใด ยังมีอาจคาดหวังได้ในความก้าวหน้าหรือแม้แต่การมอบความหวังอย่างเร่งด่วนแก่สังคม ทว่าสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่เรียกว่า “ความเชื่อในโลก” (a belief in the world) ที่ว่าความจริงเชิงประจักษ์อันสลับซับซ้อนแห่งชีวิตทางสังคมนั้นสามารถเป็นสิ่งที่ปิดบังอำพรางได้มากเท่ากับที่ให้แสงสว่าง

บทความของ ลอเรนซ์ ราล์ฟ (Laurence Ralph) เรื่อง *กลายเป็นเศร้าโศก* (Becoming Aggrieved) ซึ่งรวมในหนังสือเล่มนี้เป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับการพิจารณาข้างต้น ราล์ฟได้บอกเล่าเรื่องราวของนางลานา ผู้อยู่อาศัยในอีสต์วูด ย่านของผู้มีรายได้ต่ำของชิคาโกและเป็นที่ตั้งของชุมชนชาวอเมริกันเชื้อสายแอฟริกา ลานาคือแม่ของลูกชายซึ่งเสียชีวิตจากการถูกยิงที่ศีรษะ เธอมักกรีดร้องไปยังคนที่เดินผ่านไปมาโดยไม่สวมหมวกป้องกัน การกระทำของเธอถูกตัดสินว่าเป็นบ้าและเสียสติ ทั้งจากมุมมองของคนนอก, นักปฏิบัติการทางจิตเวช, ตลอดจนเจ้าหน้าที่ตำรวจ

อย่างไรก็ตาม สำหรับคนในระแวกใกล้เคียงและเพื่อนบ้าน กลับเข้าใจว่า ภายใต้อาคารที่ไม่น่าเป็นธรรมดาและความไม่เท่าเทียมที่หยั่งรากลึก นาง ลานาคือเสียงแห่งการดูแลและเตือนผู้อยู่อาศัยถึงการใช้พื้นที่ที่สามารถ คร่าชีวิตของคนที่เรารักไปได้ทุกเมื่อ

ความเชื่อในโลกของบุคคลภายนอกและผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อนางลานา จึงเป็นเสมือนการสร้างคลุมเครือให้กับความเป็นมนุษย์ของนาง ลานา ขณะที่ความกระแ้างแจ้งกลับปรากฏอยู่ในโลกของคนในย่านอีสต์วูด กระทั่งนำไปสู่การสร้างแนวการทำงานทางเลือกของการดูแลคนและ สังคมของตนเอง

กลายเป็นมลายู: บทสำรวจอัตลักษณ์ในรัฐไทยและการค้นหาความหมายแห่งตัวตน เล่มนี้คือหนังสือรวมบทความของผมนซึ่งถูกเขียนขึ้น มาต่างวาระและปะทะกับประเด็นปัญหาหรือมีคำถามแตกต่างกัน ทว่า บทความทุกชิ้นมีจุดสำคัญร่วมกันคือ การพยายามเผยให้เห็นถึงโลกอัน ซับซ้อนของความจริงเชิงประจักษ์ซึ่งถูกอำพรางด้วยมายาคติทางเชื้อชาติ และศาสนา พร้อมกับนำมาออกมาพิจารณาใหม่ ผมเชื่อว่า ด้วยวิธีการ เช่นนี้ แม้มันจะมีความพร่าเลือนบ้างด้วยข้อจำกัดของแนวคิดที่นำมาใช้ แต่ภายในกรอบของแต่ละแนวคิดน่าจะมีแสงสว่างปรากฏให้เห็นสิ่งที่ถูก ปิดบังอำพรางมาอย่างยาวนานได้บ้าง ไม่มากนักน้อย

การฝึกฝนทางมานุษยวิทยาในหนังสือเล่มนี้พุ่งความสนใจไปยัง การกลายเป็นของคนมลายูในลักษณะที่ข้ามผ่านรูปแบบอันหลากหลาย, ขนาดของการขบคิด, และมิติเวลา ตลอดจนให้ความสนใจกับสภาวะซึ่ง สถานะของสังคม วัฒนธรรม และการเมืองเริ่มไม่สอดคล้องกับความ เป็นจริง

นอกเหนือไปจากบทความในส่วนของพรมแดนความรู้ เนื้อหาในส่วน

อื่นของหนังสือแทบจะเรียกได้ว่าเป็นการทำงานบนพื้นฐานของการสร้าง
ตัวกลางการรับรู้เชิงชาติพันธุ์นิพนธ์ (ethnographic sensorium) งานใน
ลักษณะนี้ คือความพยายามเข้าใจโลกที่มีอาจแยกออกเป็นส่วนตัว
หรือจัดประเภทได้ตามกรอบคิดทฤษฎี หากมุ่งไปที่การถ่ายทอดความ
เคลื่อนไหวของผู้คนผ่านพื้นฐานสำคัญที่ว่าสิ่งที่จริงและเหมือนจริงมัก
ดำรงอยู่ร่วมกัน แลกเปลี่ยน เคลื่อนไหว และส่งสะท้อนซึ่งกันและกัน
ผู้อ่านอาจค้นพบข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์มากมาย ทว่าข้อมูลเหล่านั้นกลับ
ถูกสานเกลียวด้วยเรื่องเล่า, ความเชื่อ, พิธีกรรม ตลอดจนจินตนาการ
และความรู้สึกที่พวกเขาและเธอมีต่อโลก บางเรื่อง เกินกว่าจะเชื่อถือได้
หากดำเนินตามครรลองของหลักการและระบอบของเหตุผลจากมุมมอง
แบบนักประจักษ์นิยม

ผมมีความเชื่อมั่นว่า แท้จริงแล้ว โลกที่พันเกลียวและแนบแน่นไปด้วย
สิ่งที่จริงและเหมือนจริงต่างหากที่บอกเล่าชีวิตทางสังคมของผู้คนได้อย่าง
ครบถ้วน ทั้งยังส่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการทางอำนาจของรัฐได้
อย่างละเอียดลออ รวมไปถึงหนทางของผู้คนในสนทนากับอำนาจและ
ปรับเปลี่ยนตัวตนของตนเอง

บทความเรื่อง สัญลักษณ์ ร่างกาย และพิธีกรรม: รัฐไทยในความ
เป็นมลายู เป็นตัวอย่างที่ดีในการทำให้อำนาจของรัฐเผยโฉมออกมาใน
ความเป็นมลายู มายาภาพในเรื่องของความเป็นปรีชาชาญระหว่างรัฐ
ไทยและความเป็นไทย กับความเป็นมลายูนั่นได้ถูกบ่อนเซาะทำลายลง
เพื่อให้ความแนบเนียนในการใช้อำนาจปกครองของรัฐปรากฏพื้นผิว
แห่งการวิพากษ์วิจารณ์ ขณะที่เรื่องเล่าซึ่งปรากฏในบทความเรื่อง การ
สร้างสรรค์และการปะทะในความเป็นถิ่นฐานของมลายู และบทความ
เรื่อง อยู่กับความรุนแรง ได้ทำให้เราเห็นถึงการสร้างหนทางในการ

สนทนากับอำนาจเพื่อประกอบสร้างตัวตนของตนเองขึ้นมาใหม่

บทความในหมวดหมู่ของศาสนา ความรู้สึก และความหลากหลาย คือการนำทางผู้อ่านไปสู่ “ความเชื่อในโลก” ของคนมลายู โลกซึ่งแม้ถูกจำกัดในกรอบภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทย ทว่าในความเชื่อของพวกเขาและเธอได้ก้าวข้ามพรมแดนของรัฐชาติ ไปสู่ชีวิตทางสังคมในโลกศาสนาซึ่งปรากฏในบทความเรื่อง ผ้าคลุม: ผัสสะ และจินตนาการในสังคมมลายู บทความนี้มุ่งเน้นการเปิดพื้นที่ให้กับเรื่องเล่าของสตรีมุสลิมที่เคยทำงานในชาอูดีอาระเบีย ประสบการณ์ของเธอที่นั่นส่งผลสำคัญต่อจินตนาการที่เธอมีต่อสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และประเทศไทยเป็นอย่างมาก ขณะที่งานเขียนเรื่อง มานุษยวิทยาแนวอิสลาม คือความพยายามค้นหาฐานที่มาขององค์ความรู้ซึ่งเคลื่อนไหวในกลุ่มนักวิชาการด้านมุสลิมและนักสังคมศาสตร์ที่นับถือศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะการพยายามทำให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนองค์ความรู้ทางโลกให้กลายเป็นอิสลาม (Islamisation of knowledge) คำอธิบายความรู้และปรากฏทางโลกผ่านกระบวนการในลักษณะนี้มีความน่าทึ่งและชวนตั้งคำถามในตัวของมันเอง ทั้งในแง่ของข้อถกเถียงตั้งต้นและอิทธิพลต่อสาธารณะชนในวงกว้าง

สำหรับบทความสุดท้าย จากพหุนิยมอาณานิคมสู่พหุวัฒนธรรม นิยมหลังอาณานิคม: บทสำรวจเบื้องต้นว่าด้วยชาติพันธุ์และความเป็นพลเมืองในมาเลเซีย มีความพิเศษขึ้นมาเล็กน้อย เนื่องจากเป็นการมุ่งวิเคราะห์ผ่านกรณีของมาเลเซียเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม นโยบายและการจัดการทางเชื้อชาติ, ศาสนา, และพลเมืองของมาเลเซีย เป็นที่สนใจของผู้คนทั่วไปและนักวิชาการมุสลิมในโลกมลายูของไทยมานาน ด้านหนึ่งอาจเป็นเพราะความรู้สึกเป็นชนส่วนน้อยในรัฐไทยซึ่งมักจินตนาการถึงความผูกพันเชิงเชื้อชาติและศาสนากับคนมาเลย์ในฐานะ

ชนส่วนใหญ่ในมาเลเซีย บทความนี้เจตนาเขียนขึ้นเพื่อเปิดเผยความ
ลักษณะการเชิงอำนาจของรัฐมาเลเซียที่กระทำต่อกลุ่มคนที่ไม่ใช่มาเลย์
และไม่ได้นับถืออิสลาม ผมได้มุ่งดับฝันของใคร หากหมายถึงให้ถูกคิดถึง
การทำงานของรัฐบาลที่นำเอาศาสนาของชนส่วนใหญ่มาสร้างกรอบ
ธรรมให้เกิดความรุนแรงและความไม่เป็นธรรมในสังคม ในแง่มุมนี้ คน
มลายูมุสลิมในประเทศไทย โดยเฉพาะในสามจังหวัดยังคงจำได้กระมัง
ถึงความรู้สึกแปลกแยกจากความเป็นไทยซึ่งมุ่งเน้นศาสนาพุทธเป็น
บรรทัดฐานทางศีลธรรมและการกำหนดในเชิงคุณค่า

ผมใคร่บอกว่า การค้นหาจินตนาการใหม่ว่าด้วยตัวตนของคนมลายูใน
รัฐไทย นอกเหนือไปจากการข้ามพรมแดนของรัฐชาติแล้ว ยังมีความ
จำเป็นต้องวิพากษ์จินตนาการอ้างอิงชุดเก่าและข้ามผ่านพรมแดนเชิงเชื้อ
ชาติและศาสนา ทั้งนี้ ก็เพื่อมุ่งสู่ประเด็นสำนึกร่วมและการตระหนักใน
ความไม่เป็นธรรมและไม่เท่าเทียมทางสังคม

มนุษย์วิทยาว่าด้วยการกลายเป็นวางอยู่บนสมมติฐานที่ว่าพรมแดน
และความหมายของความเป็นมนุษย์นั้นเต็มไปด้วยการรื้อไหล, สามารถ
ปรับเปลี่ยน และสามารถสร้างใหม่ได้ผ่านความสัมพันธ์ทางสังคม-ระบบ
นิเวศน์ และความสัมพันธ์เชิงชีววิทยาภายในเงื่อนไขของโครงสร้าง
ทางการเมือง หนังสือเล่มนี้แม้ไม่ได้พาผู้อ่านข้ามพรมแดนเงื่อนไขทาง
ชีววิทยาไปสู่สัตว์หรือวัตถุข้าวของ แต่ก็นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของความ
เป็นมลายูภายใต้ตัวตนที่แตกต่างกัน การกลายเป็นมลายูในลักษณะนี้คือ
การก้าวไปสู่สิ่งอื่นนอกเหนือไปจากจินตนาการของความเป็น “มนุษย์
มลายู” ที่เคยถูกห่อหุ้มอย่างปลอดภัย ทั้งยังเป็นคำถามและข้อถกเถียง
ระหว่างรุ่น, เพศสภาพ, ชนชั้น, และระดับความภักดีต่อรัฐ ซึ่งมีผลต่อ
ความเชื่อในโลกที่แตกต่างกันออกไป แม้จะอยู่ในสังคมเดียวกัน

การก้าวไปสู่จินตนาการอื่นของความเป็นมลายูมิได้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงสถานะทางสังคมหรือการเปลี่ยนตัวตนไปสู่อีกตัวตนหนึ่งอย่างสมบูรณ์ หากเป็นเครื่องมือของคำถามที่ว่าพวกเขาและเธอสามารถเป็นมลายูในความหมายหรือจินตนาการอื่นได้ โดยมีต้องสยบยอมต่อความหมายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าหรือถูกบังคับให้เป็นแต่แรกเกิดแน่นอน ในมิติของคำถามนี้ พวกเขาและเธอมีสิทธิ์ที่จะเลือกเป็นอื่นได้ หากขอบฟ้าของความเป็นมลายูลึบเร็วและคับแคบเกินกว่าจะจินตนาการสร้างขึ้นใหม่

แท้จริงแล้ว ความจริงของโลกและชีวิตทางสังคมมีหลายระดับและล้วนพันเกี่ยวต่อกัน การยืนยันในโลกที่เราเชื่อมั่น จำเป็นอย่างยิ่งต่อการยืนยันการดำรงอยู่ อย่างไรก็ตาม โลกที่เราเชื่อและพรมแดนความเป็นมนุษย์ที่เรายึดถือล้วนปรับเปลี่ยนและสร้างใหม่ได้ หากไม่ยกสูงเสียดมัน เราต้องเชื่อมั่นในศักยภาพและความเป็นไปได้ของการกลายเป็น เพื่อเกาะกุมหัวใจสำคัญที่ว่าเราคือผู้ยึดกุมชะตากรรมของตนเอง

โลกที่เราเห็นต่างและแปลกแยกมีอาจเปลี่ยนแปลงเราได้ ขณะเดียวกัน การกระทำของเราต่างหากที่กำลังขับเคลื่อนและสร้างโลกที่เราเชื่ออย่างเจียบๆ

การทำงานสนามทางมานุษยวิทยาในหนังสือเล่มนี้เป็นเสมือนกับการอุทิศหนทางกลับคืนสู่ความเป็นไปของโลก มิใช่แค่เพียงโลกมลายูและรัฐไทย ทว่าเป็นโลกที่พวกเราอาศัยอยู่ร่วมกันและจำเป็นต้องมีจินตนาการ-ความเชื่อบางประการร่วมกัน

ในส่วนนี้ ผมชวนนึกถึงเรื่องราวของพี่ชายชาวมลายู แม้ในความฝันเขาจะเผชิญหน้ากับความโหดร้ายและความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่เข้ามากดทับจนบอบซ้ำ ทว่า หยาดน้ำตาและความอัดอั้นใจของเขาชักนำ

หนทางสู่ความเป็นมนุษย์ซึ่งข้ามผ่านพรมแดนทางเชื้อชาติและศาสนา ผมขอขอบคุณการของหนังสือเล่มนี้ให้กับพี่ชายและเพื่อนมลาญ, ไม่ใช่มลาญ, และเลือกที่จะไม่เป็นมลาญ ผู้กำลังค้นหาจินตนาการใหม่แห่งตัวตนภายใต้โครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมทุกคน รวมไปถึงอ. บางนรา ครูและนักเขียนมลาญผู้ล่งลับ

หนังสือเล่มนี้ ผมยังตั้งใจปรับปรุงแก้ไขและนำมารวมเล่มเพื่อเป็นเกียรติแก่การเกษียณอายุของครูทางมานุษยวิทยาสามท่าน ได้แก่ ผศ.ดร. จีวรพรรณ ประจวบเหมาะ, ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล และ ศ.ดร.นิติ ภาวครพันธุ์ ปราศจากการบ่มเพาะและสอนสั่งจากบุคคลทั้งสาม ผมคงไม่สามารถกลายเป็นนักเรียนมานุษยวิทยาได้อย่างภาคภูมิใจ นอกจากนี้ ผมยังต้องขอขอบคุณ ดร.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, รศ.ดร. ยุกติ มุกดาวิจิตร, รศ.ดร.อนุสรณ์ อุณโณ, ผศ.ดร.สุชาติ เศรษฐมาลินี และ ผศ.ดร.ทัศนัย เศรษฐเสรี ซึ่งกรุณาให้ความเห็นอย่างเป็นทางการและไม่ทางการอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแก้ไขในหลายบทความ

ขอพระคุณสำนักพิมพ์ปิปปี้ที่เปิดโอกาสให้ขอเขียนทั้งหมดเผยแพร่สู่สาธารณะ และผมมีความรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับไมตรีมิตรจาก ผศ.ดร.ทวีศักดิ์ เผือกสม และ ดร.อัมพร หมาดเด็น สำหรับการเขียนคำนิยม ผศ.ดร.พิเชฐ แสงทองสำหรับการรับหน้าที่บรรณาธิการต้นฉบับ คุณนุริยะ ยูโซะ ผู้ตรวจภาษามลาญ, อหรับ และภาษาไทย ตลอดจนสถาบันฮาร์วาร์ด-เอนชิง มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ซึ่งมอบช่วงเวลาพิเศษและอัศจรรย์ระหว่าง ค.ศ. 2019-2020 แก่ผมในฐานะนักวิชาการเยี่ยมเยียน ผมใช้เวลาช่วงพักหลังทานอาหารกลางวันในการปรับปรุงแต่ละบทความจนสำเร็จ

ระหว่างการจัดเตรียมต้นฉบับ ผมมีโอกาสส่งมอบบทความทุกชิ้นให้

คุณบุษราพร ทองชัย ได้อ่านและให้ความเห็น ในฐานะศิลปินผู้ใช้ชีวิต และทำงานในเบอร์ลิน ประเทศเยอรมนี เธอได้ส่งรูปภาพจำนวนมากมาให้หลังจากเวลาผ่านไปไม่นาน ผมขออนุญาตคุณบุษราพรในการเผยแพร่ผลงานเหล่านั้นร่วมกับบทความที่ผมเขียน

ภาพเหล่านี้มีใช้ภาพประกอบ หากเป็นบทสนทนาทางปัญญาที่ศิลปิน มีต่องานเขียนทางวิชาการ ผมเชื่อว่า หลายรูปกำลังเปล่งบางเสียงและ ถ้อยสำเนียง ที่งานเขียนเชิงวิชาการไม่สามารถนำเสนอออกมาได้

การเลือกเดินบนเส้นทางสู่การกลายเป็นอะไรสักอย่างหนึ่งมันช่าง เต็มไปด้วยแรงเสียดทาน แม้จะต่างจากความคาดหวังที่ผู้อื่นมีต่อตนเอง ไปบ้าง แต่ผมคิดว่ามันเป็นนิมิตหมายอันดีของการพยายามเลือกที่จะ เป็น ชีวิตอันรื่นเริงต่างหากที่ชวนสะอิดสะเอียนอย่างมีทันท่วงที กระนั้น หากไม่ได้กำลังใจจากคนใกล้ชิด ชีวิตเช่นนี้ก็ยากที่จะก้าวไปข้างหน้าได้ ขอขอบคุณในความรักของเพลงพิน เอี่ยมเอื้อยุทธและวรารักษ์ เรื่องศรี

ด้วยมิตรภาพ

ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ

เขียนครั้งแรก, Somerville, Massachusetts (02/2020)

เขียนครั้งที่สอง, สันผักหวาน, หางดง (06/2020)

อ้างอิง

Biehl, João and Peter Locke. eds. 2017. *Unfinished: The Anthropology of Becoming*. Durham and London: Duke University Press.

Ralph, Laurence. 2017. “*Becoming Aggrieved.*” In Biehl, João and Peter Locke. eds., *Unfinished: The Anthropology of Becoming*. Durham and London: Duke University Press.

คำนิยาม

ถือเป็นความน่ายินดีที่อาจารย์ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ รวบรวมผลงานเขียนแต่ละส่วนเข้าไว้ด้วยกันในหนังสือ กลายเป็น-มลายู ทั้งยังเป็นงานซึ่งช่วยให้ชุดคำอธิบายข้อมูลที่ยังขาดได้รับการรวบรวมเพื่อทำความเข้าใจผู้คน กลุ่มคน ในสังคมชายแดนภาคใต้ของไทยที่ปรากฏตัวในนามของความเป็นคนมลายู มลายู มุสลิมชายแดนใต้ คนตานี คนสามจังหวัดแขก และชื่อที่ถูกใช้เรียกขานอื่นอีกจำนวนมาก ด้วยการอ่านสังคมผ่านประสบการณ์ความรู้สึกร่วมระหว่างการใช้ชีวิตในสนามของนักมานุษยวิทยาช่วงที่พื้นที่ของการศึกษาเต็มไปด้วยความรุนแรงหลากหลายรูปแบบ ตลอดจนความรู้ในเชิงกรอบคิดที่น่าสนใจเกี่ยวกับศาสตร์ทางด้าน “มานุษยวิทยาว่าด้วยการกลายเป็น” หนังสือเล่มนี้เปิดโอกาสให้ผู้อ่านเข้าไปร่วมอยู่ในบทสนทนา ถกเถียง เห็นคล้อย และเห็นต่างได้ทั้งในตัวเองหาที่ได้ถ่ายทอด หรือการเขียนหลบแล้วทอนให้จบความตามประเด็นที่เปิดไว้ การเลือกกรณีศึกษา การเลือกใช้คำและภาษาเพื่อสื่อผ่านตัวอักษร ถ้อยความระหว่างบรรทัด รวมถึงทิศทางแผนที่ในการเข้า-ออกของประเด็นที่สอดร้อยอยู่ในรหัสเรื่องราวอันเต็มไปด้วยเลือดเนื้อ วิญญาณ และอาการตรงกันตะกรน (precipitate) ของคนมลายู

หัวข้อเรื่องในหนังสือเล่มนี้เพิ่มความน่าสนใจแก่ที่ผู้เขียนเริ่มด้วยการตรวจสอบสถานภาพความรู้ความเข้าใจอันแตกกระจายที่แลดูยากหยิ่งถึง “ชาติพันธุ์” ในสนามสามจังหวัดตรงขอบของรัฐด้านใต้ที่ทั้งตัดผ่าน มรดกของอาณานิคม กระแสการฟื้นฟูอิสลาม ความพยายามแยก-เชื่อมและข้ามชาติโดยร่วมร้อยสถานะบางส่วนของคนมลายู ซึ่งชวนให้สะท้อนคิดว่าสภาวะกระปุกกระป๋อง (uneven) ที่ถูกนิยามความไวราวสองทศวรรษที่ผ่านมายังปรากฏในการฟื้นกลับของทั้งพรมแดนความรู้และการแบ่งออกของชาติพันธุ์แบบไม่จบไม่สิ้นเช่นไร การเรียงลำดับหัวข้องานจึงช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจประเด็นที่ผู้เขียนต้องการเสนอความรู้ใหม่ในการอธิบายอัตลักษณ์มลายู ทั้งนี้ วิธีวิทยาและข้อถกเถียงในการศึกษาช่วยขับเน้นให้เห็นปรัชญาของ “การกลายเป็น” ได้อย่างแจ่มชัด รวมทั้งช่วยร่วมตรวจสอบพลังความรู้ทางสังคมศาสตร์ที่มีอยู่แล้วเพื่อเป็นฐานในการศึกษางานของนักมานุษยวิทยาได้ดียิ่งขึ้น คุณูปการที่เด่นชัดอีกประการในหนังสือเล่มนี้คือการอ้างอิงในตัวเองและบรรณานุกรมท้าทายบทความ นับเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจศึกษาเรื่องคนมลายูและมานุษยวิทยาว่าด้วยการกลายเป็น ที่ช่วยกำหนดทิศทางการอ่านสืบค้น และปริทรรศน์หรือวิจารณ์ต่อไปได้เป็นอย่างดี

หนังสือเล่มนี้จึงต้องอ่านอย่างตั้งใจ มีภาคของข้อเสนอเชิงแนวคิดการทบทวนงานที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการแขนงต่าง ๆ แต่ก็ทำให้หนังสือที่อ่านเข้าใจยากจนเกินไป ข้อมูลภาคสนามชวนติดตาม อ่านสนุก และรู้สึกตื่นเต้นไปกับผู้เขียนหลายช่วงตอน แม้ผู้ที่ไม่อยู่ในแวดวงวิชาการหรือไม่ได้ติดตามการศึกษาว่าด้วยชนมลายูสามารถทำความเข้าใจและได้ประโยชน์จากหนังสือเล่มนี้ ที่สำคัญอาจารย์ศรยุทธเดินทางไปมาข้ามพรมแดนเชิงกายภาพ อัตลักษณ์ ความรู้สึก และความรู้ต่าง ๆ เป็น

จำนวนมาก สายตาที่ได้อ่าน (แม้หลายคราวถูกอ่าน) สามารถถอดชุด
ประสบการณ์และความเข้าใจ ช่วยให้ข้อเสนอกจากมุมมองของคนที่ไม่ถูก
กำหนดว่าเป็นคนโน้นและมลายูได้นำเสนอต่อสังคม โดยเฉพาะภาคส่วน
ที่กำกับควบคุมนโยบายได้รับแรงมุมที่จะช่วยจุดประกายแห่งการเรียนรู้
สังคม ท่ามกลางการกลายสภาพของความรุนแรงที่ซับซ้อนแบบยลเข้า
ทุกขณะ อันจะช่วยให้พื้นที่ของการสนทนาเปิดกว้างต่อการถกเถียง
และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้มากยิ่งขึ้น

อัมพร หมาดเด็น
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
กรกฎาคม 2563

คำนิยาม

ครั้งแรกที่ข้าพเจ้าได้มีโอกาสเดินทางไปเยือนพื้นที่ชายแดนใต้เมื่อกลางพุทธศักราช 2535 นั้น ยะลาเป็นเมืองสงบ ร่มรื่นไปด้วยประดู่เรียงรายไปตามถนนสายหลัก ข้าพเจ้าปั่นจักรยานไปจากหาดใหญ่ สลับการโบกรถปิ๊กอัพเพื่อจะได้ยกจักรยานขึ้นท้ายรถสะดวก และไปถึงยะลาแบบงง ๆ ในใจก็นึกจะไปให้ถึงเบตง แต่สังขารไม่เอื้ออำนวยให้เสียแล้ว หลังจากขออาศัยนอนในวัดแห่งหนึ่งในเมืองยะลา เช้ารุ่งขึ้นข้าพเจ้าก็ซื้อตั๋วแบกจักรยานขึ้นรถไฟกลับกรุงเทพฯ ในวันเลือกตั้งพอดี เหตุที่ทำได้ก็เพราะห้ามมีการขายเหล้าในวันเลือกตั้ง แต่ตู้เสบียงรถไฟสายยะลา-ธนบุรี (บางกอกน้อย) ดูเหมือนจะยกเว้น และเป็นการเลือกตั้งที่พรรคพลังธรรมได้รับชัยชนะในกรุงเทพฯ แบบกวาดที่นั่งไปแทบทุกเขต

ก่อนจะปั่นจักรยานลงใต้คนเดียวในชีวิตครั้งนั้น ข้าพเจ้ามีเพื่อนสนิทชาวมลายูจากปัตตานีที่ได้รับทุนมาเรียนหนังสืออยู่ด้วยกันตั้งแต่ทุ่งรังสิตจนถึงท่าพระจันทร์ ข้าพเจ้าไม่เคยเอะใจเรื่องภาษาและการสนทนาสื่อสารของเขาเลย รู้แต่เพียงว่าเขาพูดภาษามลายูเมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อนมุสลิมที่ขึ้นมาจากชายแดนใต้ด้วยกัน และต้องพูดภาษาไทยกลางทั่วไปเมื่อสนทนากับเพื่อนมุสลิมจากภาคกลาง จำได้ว่าเขามีเพื่อนมุสลิมเชื้อ

สายปาทานไปจากเมืองพิษณุโลกสองแควอยู่ด้วยกลุ่มหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าก็ไม่เคยเจอเลยแม้จะย้ายมาทำงานอยู่พิษณุโลกเกือบจะครบทศวรรษแล้วก็ตาม สิ่งแปลกใจข้าพเจ้าอยู่อย่างหนึ่งก็คือ เขาพูดสำเนียงใต้ไม่ได้ แม้จะกินแกงไตปลากับลูกเนียงเหมือนคนอื่นได้

ดูเหมือนข้าพเจ้าจะเคยล้อเขาว่า เวลานอนหลับนี่เืองฝันเป็นภาษาอะไร?

หลังจากนั้น นอกจากติดตามมนัส จรรย์คลั่งไปดูชีวิตในคุกธารโตอันแสนทรมานและติดตามพนมเทียนไปยังเสียดำที่มายอแล้ว ข้าพเจ้าก็ไม่ได้กลับลงไปเยือนดินแดนแฉะนั้นอีกเลย จนกระทั่งเรียนจบเป็นอักษรศาสตรมหาบัณฑิต และเริ่มคิดว่าจะต้องคิดหางานทำเป็นหลักแหล่งเสียที ก่อนหน้านั้นข้าพเจ้าเคยเดินทางไปสำนักวารินทร์ชำระเพื่อสัมภาษณ์งาน แต่ก็ล้มเหลวไม่เป็นท่า เคยอยากไปอยู่สำนักดักสิลาแห่งอีสาน จิตใจก็หวาดหวั่นว่าเขาจะไม่รับ แม้รู้สึกอยู่ลึก ๆ ว่าตัวเองน่าจะเหมาะกับแถบถิ่นแห่งนั้นเพราะระวีล้นสำเนียงลาวแบบพอจะทำให้คนภาคกลางหลงเชื่อได้ว่าข้าพเจ้าน่าจะเป็นคนถิ่นนั้นโดยกำเนิด จนสุดท้ายข้าพเจ้าตัดสินใจเดินทางลงไปดูทางแถวตำบลละมั่งแอ่นลือชื่อ เพราะข้าพเจ้ามีเพื่อนเป็นเด็กสาริต มอ. นบ่ได้เกินจำนวนนิ้วมือ และเพื่อนสนิทผู้นั้นที่เคยพักอยู่ด้วยกันในช่วงสมัยเรียนก็ได้ตัดสินใจอพยพตัวเองกลับลงมาหางานทำแถวบ้าน

ปัตตานีในปีนั้นดูเงียบสงบ สิ่งที่ข้าพเจ้าเคยอ่านในตำราและงานวิจัยเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวในช่วงทศวรรษ 2520 เป็นเพียงเรื่องเล่าอันไกลโพ้น ชีวิตนักศึกษาในเขตร่วมมหาวิทยาลัยเต็มไปด้วยความคึกคักไม่ต่างไปจากสำนักที่ข้าพเจ้าเคยสถิตอยู่ ดูเหมือนร้านหนังสือดงกมลจะยังเปิดให้บริการอยู่ คลับคล้ายคลับคลาว่าจะมีโรงหนังอยู่ 2 แห่ง ในสมัยนั้น

ลื่นของข้าพเจ้ายังไม่ได้ทำความรู้จักกับร้านซุซุซอมาลิอันมีชื่อเสียง และข้าพเจ้ากับน้ำบูดูร้านไหนก็ดูจะอร่อยไปเหมือนกันหมด) นอกจากร่อนอยู่ในเมืองแล้ว ข้าพเจ้ายังไปอาศัยนอนอยู่บ้านเพื่อนแถวยะรัง บางคราวก็ยังขับรถจักรยานยนต์ของเพื่อนเข้ามาเตร็ดเตร่อยู่ในเมืองเพียงคนเดียว แถมตอนค่ำๆ ยังขับรถผ่านมัสยิดกรือเซะอันเจียบสดวังเวง

ในสายตาของคนนอกพื้นที่อย่างข้าพเจ้าแล้ว ปัตตานีเป็นเมืองที่น่าลงมาทำงานมาก ผู้คนเป็นมิตร อธิปไตยใจดีโอบอ้อมอารี เงาของมโนภาพ เนาวรังสี ยังทาบทออยู่ตรงนั้นตรงนี้ในความทรงจำของผู้คนชวนให้นึกถึงช่วงเวลาที่เขาเป็นมัคคุเทศก์นำคนอย่าง อันตัน เซคอฟ มาเดินทอดน่องรับลมทะเลอยู่ในละแวก ถ้าจำไม่ได้ ณ พุทธศักราชนั้นไฮเซ วาสคอนซาลอส เพิ่งเดินทางกลับไปหลังจากมาเป็นแขกของสมบัติ เครือทอง อยู่ช่วงหนึ่งก่อนที่นิยายเรื่อง “ต้นส้มแสนรัก ภาคสอง” จะเดินผ่านแท่นพิมพ์ออกมา มิพักจะต้องเอยถึงขุนเขาสูงใหญ่ที่ทอดตัวยาวเหยียดจากเทือกเขาบูโดไปจนถึงนครหลวง เป็นร่มเงาให้แก่ผู้คนอย่างดวงมน จิตรจำนงค์ ฯลฯ กล่าวโดยรวบรัด บรรยายภาคเติมไปด้วยความคึกคัก แถมเพื่อนฝูงของข้าพเจ้าก็มีอยู่มิใช่น้อย เหมาะแก่การทำงานวิชาการด้วยประการทั้งปวง เสียอย่างเดียว คือไม่มีงานสำหรับข้าพเจ้า!

สิ่งเดียวที่สร้างความแตกตื่นให้แก่ข้าพเจ้าในระดับก่อให้เกิดคำถามรบกวนใจมานับตั้งแต่คราวนั้น แม้จะอ่านภูมิหลังและบริบททางประวัติศาสตร์มาก่อนก็ตาม คือ เมื่อเพื่อนพาข้าพเจ้าไปเยี่ยมบ้าน ณ กิ่งอำเภออันแจ่มแจ้งห่างไกล นั่งรถสองแถวตัดผ่านทุ่งนาป่าพรุและถนนลูกรังเต็มไปด้วยฝุ่นสีแดงที่หลงเหลือน้อยลงทุกทีในช่วงเวลานั้น ข้าพเจ้าค้นพบภายในเวลาชั่วไม่กี่นาทีเมื่อได้เข้าไปอยู่ในชุมชนแห่งนั้นว่าตัวเองได้พลัดหลงเข้ามายังดินแดนประหลาดอันไกลโพ้น ประหนึ่งว่าได้เดินผ่าน

พรมแดนประเทศเข้าไป หรือไม่ก็อาจเป็นเพราะอาถรรพ์ของป่ายางแดง รกครึ้มที่บดบังพื้นที่ปกคลุมผืนดินแถบหนึ่งระหว่างทางผ่านราวกับเป็น ประตุมิติให้ต้องเดินทะลุเข้าไปในดินแดนลึกลับ – ข้าพเจ้าไม่สามารถ เข้าใจได้แม้แต่คำเดียวว่าแม่ของเพื่อนผู้อารีและผู้คนในชุมชนแห่งนั้นพูด ว่าอะไร? และดูเหมือนว่าพวกเขาเองก็ฟังข้าพเจ้าไม่เข้าใจเช่นเดียวกัน!

คำถามบางอย่างปะทุขึ้นอิงออลอยู่ในหัวของข้าพเจ้า ณ ช่วงเวลานั้น คือ เพื่อนข้าพเจ้ายังฝันเป็นภาษามลายูหรือไม่? ตลอดเวลาที่เรียนหนังสือ อยู่ด้วยกัน สมองเขาต้องแปลตลอดเวลาไหม?

ปัญหาในเรื่องลึกลับดังกล่าวติดตามหลอกหลอนข้าพเจ้าต่อมาอีกหลายปี คำอธิบายทางประวัติศาสตร์เรื่องการผนวกดินแดนปัตตานีเข้ามาเป็น ส่วนหนึ่งของรัฐไทยดูเหมือนจะสิ้นสมรรถภาพในการอธิบายปรากฏการณ์ เบื้องหน้า อย่างดีที่คำอธิบายเหล่านั้นจะบอกเล่าได้ก็คือ การยึดครอง ของจักรวรรดิยังคงดำรงอยู่ และการผนวกกลืนทางวัฒนธรรมก็ดูเหมือน จะล้มเหลวโดยสิ้นเชิง!

หลายปีหลังจากนั้น ข้าพเจ้าจึงจาริกไปชวากลางเพื่อเรียนภาษา อินโดนีเซีย อันเป็นญาติใกล้ชิดของภาษามลายู ที่นั่น ข้าพเจ้าค้นพบ ความรู้ใหม่ที่ประหลาดใจอีกอย่างหนึ่ง คือ ภาษาอินโดนีเซียไม่ได้เป็น ภาษาแม่ของชาวชวา แต่เป็นสิ่งประดิษฐ์ของจักรวรรดิเนเธอร์แลนด์ เพื่อนำมาใช้ปกครองคนพื้นเมืองในหมู่เกาะ คนชวาบนเกาะชวาก็ยังคง พูดและใช้ภาษาชวาอยู่ทั่วไป แต่เรียนภาษาอินโดนีเซีย (ซึ่งขุนนางของ จักรวรรดิเฟลมมิชหิบบิยมัดแปลงมาจากภาษามลายูแถวเกาะเรียว) มาจากโรงเรียน นวนิยาย หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ จนกระทั่ง ปัจจุบันข้าพเจ้าไม่คิดว่า ชาวชวาจะคิดว่าตัวเองเป็นชนชาติมลายูอย่างที่ นักวิชาการไทยบางคนพยายามอธิบาย แถมอารมณ์อาจจะรู้สึกขุ่นเคือง